

Kansainvälinen selvitys lapsistrategioista ja lapsivaikutusten arvioinnista

Esitys 23.10.2019

Selvityksen tausta, tavoitteet ja toteutus

- Suomessa valmistellaan parhaillaan **kansallista lapsistrategiaa**, jonka kautta pyritään kohti lapsi- ja perhemyönteistä Suomea.
- Hallitusohjelman tavoitteena on lapsi- ja perheystävällisyyden edistäminen yhteiskunnan ja hallinnon toiminnan kaikilla tasoilla. Lapsistrategian lisäksi keinoina hallitusohjelmassa mainitaan mm. päätösten **lapsivaikutusten arviointi**, **lapsibudjetoinnin** edistäminen, lasten hyvinvoinnin **tietopohjan vahvistaminen** sekä lasten ja nuorten **osallisuus**.
- Selvityksessä on tarkasteltu *kansainvälisiä hyviä käytäntöjä* liittyen lapsistrategioihin ja lapsivaikutusten arviointiin.
- Tavoitteena on ollut selvittää, minkälaisia lapsistrategioita vertailumaissa on, miten ne on laadittu ja miten niitä toteutetaan.
- Lisäksi on tarkasteltu lapsivaikutusten arviointien roolia lapsiin ja nuoriin liittyvässä päätöksenteossa. Pyrkimyksenä on ollut tunnistaa käytäntöjä ja oppeja, joita Suomessa voisi hyödyntää.
- Selvityksen vertailumaiksi valittiin *Ruotsi, Skotlanti* sekä *Uusi-Seelanti*.

Uusi-Seelanti

Lasten määrä

Alle 10-vuotiaiden lukumäärä (2019): 635 000; alle 20-vuotiaiden lukumäärä (2019): 1 273 000

Lasten (alle 20-vuotiaiden) osuus väestöstä 2019: 26 %

20 % lapsista ja nuorista on maoreja. Neljäsosa 0-14 -vuotiaista kuuluu useampaan kuin yhteen etniseen ryhmään.

Selvityksen teemojen tilanne pähkinänkuoressa

Ensimmäinen lapsistrategia valmistui elokuussa 2019.

Lapsivaikutusten arviointimalli on otettu käyttöön vuoden 2018 lopussa.

Skotlanti

Lasten määrä

Alle 10-vuotiaiden lukumäärä (2018): 578 000

Alle 20-vuotiaiden lukumäärä (2019): 1 150 000

Lasten (alle 20-vuotiaiden) osuus väestöstä 2019: 21 %

Selvityksen teemojen tilanne pähkinänkuoressa

Skotlannissa hyödynnetään Getting It Right For Every Child (GIRFEC) –lähestymistapaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamisessa.

Kolmevuotinen toimintasuunnitelma lasten ihmisoikeuksien edistämisestä julkaistiin vuonna 2018.

Lapsivaikutusten arviointimalli on otettu käyttöön vuonna 2015.

Ruotsi

Lasten määrä

Alle 10-vuotiaiden lukumäärä (2018): 1 223 971; alle 20-vuotiaiden lukumäärä (2018): 2 379 242

Lasten (alle 20-vuotiaiden) osuus väestöstä 2018: 23 %

Alle 21-vuotiaista 26 % on ulkomaalaistaustaisia (syntyjään tai molemmat vanhemmat)

Selvityksen teemojen tilanne pähkinänkuoressa

Ruotsi on lapsen oikeuksien edellä kävijä. Voimassa oleva lapsistrategia on vuodelta 2010.

Lapsivaikutusten ja lapsen edun arvioiminen sisältyy tiiviisti strategiaan. Kunnilla ja alueilla on useita lapsivaikutusten arvioinnin malleja, joiden toteutusta eri toimijat tukevat.

Uusi-Seelanti

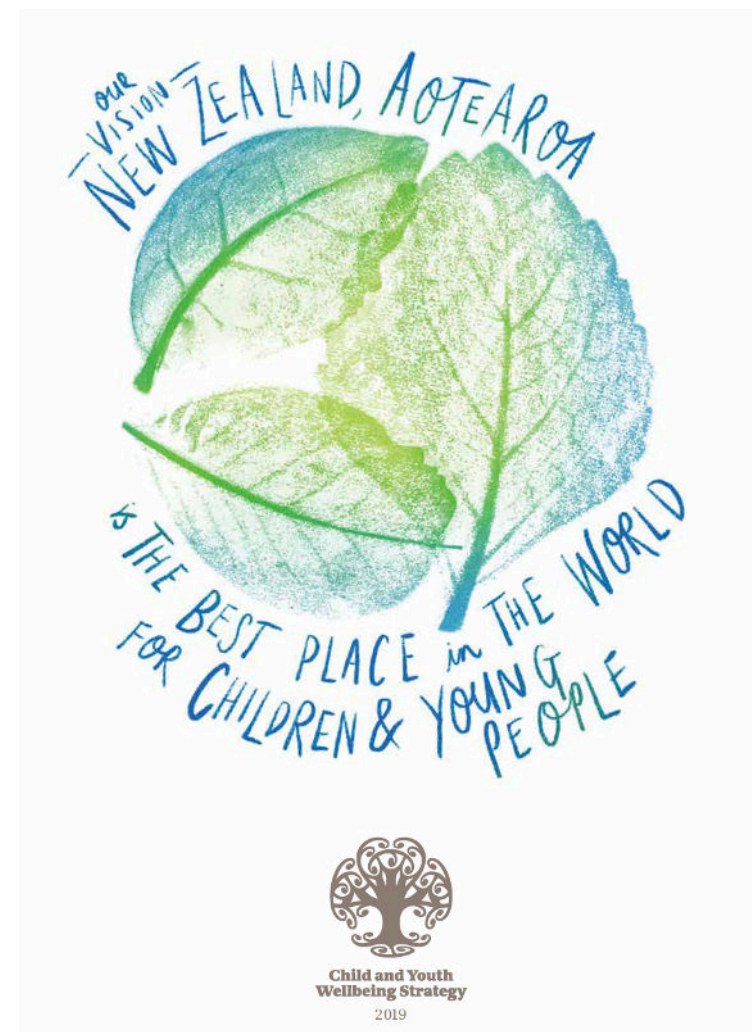
Lapsistrategian tausta – Uusi-Seelanti

Uuden-Seelannin ensimmäinen lasten ja nuorten hyvinvoinnin strategia (Child and Youth Wellbeing Strategy) julkaistiin elokuussa 2019.

- Taustalla olivat vuoden 2018 lakimuutokset, joiden mukaan hallituksen tulee vähentää lapsiköyhyyttä sekä parantaa lasten hyvinvointia.
- Lapsistrategia muodostaa yhden keskeisimmistä keinoista lasten hyvinvoinnin parantamiseksi.

Strategian valmistelusta vastasi Uuden-Seelannin pääministerin kabinetti (Department of the Prime Minister and Cabinet).

- Ministeriöön perustettiin tätä varten Lasten hyvinvoinnin ja köyhyyden vähentämisen osasto.

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen – Uusi-Seelanti

Strategian peruseriaatteet

Strategia toimii hallinnonrajat ylittävänä politiikansuunnittelun viitekehyksenä alle 25-vuotiaille lapsille ja nuorille.

➤ Lainsäädännön mukaan strategia on päivitettävä kolmen vuoden välein.

Strategian laadinnan lähtökohtana oli erittäin laaja tietopohja ja sidosryhmien osallistaminen.

➤ Laadinnassa hyödynnettiin laajasti sekä yhteiskuntatieteellistä tutkimusta että kansalaisten ja julkishallinnon organisaatioiden esittämiä näkemyksiä ja toiveita.

Strategia on laadittu niin, että kaikki lasten ja perheiden parissa työskentelevät tahot voivat hyödyntää sitä oman toimintansa suunnittelussa.

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen – Uusi-Seelanti

Strategian visiona on, että Uusi-Seelanti on maailman paras paikka lapsille ja nuorille. Sen kehittämistä ja jatkuvaa toimenpanoa varten on määritelty yhdeksän periaatetta, joista yksi on se, että lasten ja nuorten oikeuksia tulee kunnioittaa ja ylläpitää. Tämän periaatteen yhteydessä viitataan suoraan YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja YK:n vammaissopimukseen sekä näiden velvoittavuuteen.

Lapsistrategialle on määritelty kuusi tulostavoitetta. Kaikki tulostavoitteet on muotoiltu niin, että ne ovat mitattavissa. Ensimmäinen raportti strategian toimeenpanosta laaditaan alkuvuodesta 2021.

1. Lapsia ja nuoria rakastetaan, tuetaan ja he ovat turvassa

2. Lapsilla ja nuorilla on kaikki tarvitsemansa

3. Lapset ja nuoret ovat onnellisia ja terveitä

4. Lapset ja nuoret oppivat ja kehittyvät

5. Lapset ja nuoret hyväksytään, heitä arvostetaan ja heillä on yhteyksiä muihin

6. Lapset ja nuoret osallistuvat ja he ovat voimaantuneita

Lapsistrategian tulostavoitteet

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Uusi-Seelanti

Lainsäädäntö edellyttää, että strategia päivitetään kolmen vuoden välein.

- Lisäksi vastuullisen ministerin tulee laatia vuosittain raportti strategian toimeenpanosta ja tuloksellisuudesta, esitellä se parlamentille ja julkaista se.

Nykyinen, strategian toimeenpanoa määrittelevä toimeenpanosuunnitelma sisältää 75 toimenpidettä ja 49 tukevaa toimenpidettä.

- Näitä toteuttaa 20 keskushallinnon organisaatiota.
- Toimenpiteitä toteutetaan 1-5 vuoden aikajänteellä.

Strategian toimeenpanosuunnitelmassa esitetään hallituksen toimenpiteet tulostavoitekohtaisesti sekä niiden toteutuksen aikataulu.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Uusi-Seelanti

Esimerkki toimenpiteiden ryhmittelystä:

1. Heitä rakastetaan, tuetaan ja ovat turvassa	2. Heillä on kaikki tarvitsemansa	3. He ovat onnellisia ja terveitä	4. He oppivat ja kehittyvät	5. Heidät hyväksytään, arvostetaan ja heillä on yhteyksiä muihin	6. He osallistuvat ja ovat voimaantuneita
Palkallisen vanhempainvapaan kesto pidennetään 22:sta 26:een viikkoon (7/2020)	Minimipalkkaa nostetaan 17,70:stä \$ 20:een \$ (4/2021)	Äitiyspalveluiden järjestelmän uudistaminen (2019-2024)	Ammatillisen koulutuksen reformi (2020-)	Hallituksen työohjelma rasismien ja syrjinnän vähentämiseksi (2019-)	Nuorisosuunnitelma nuorten äänen huomioimiseksi hallinnossa ja sen päätöksenteossa (2019-)
Internetissä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisyn työohjelma (2019-)	Hyvinvointijärjestelmän uudistaminen (2019-)	Terveellinen oppiminen –aloite – kouluja tuetaan rahallisesti laadukkaan ruoan ja liikunnan tarjoamisessa (2019-)	Oppimistuen parantaminen niille lapsilla ja nuorille, jotka tarvitsevat lisäapua (2019-2015)	Maori-kielen elävöittämisen strategia ja toimeenpano (2019-2023)	Lapsivaikutusten arvioinnin työkalun viimeistely ja implementointi hallinnon organisaatioissa (2019-)
Perheväkivallan uhrien ja perheiden alueellisen tuen vahvistaminen (2019-)	Rakennetaan 6400 uutta julkisrahoitteista asuntoa (2022 mennessä)	Lisätään mielenterveyspalveluihin pääsyä ja niiden valikoimaa (2019-)	Tukiohjelmaa NEET-nuorille (2018-)	Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyn ja hoitamisen toimet (2019-)	Lisätään palveluita nuorille, joilla on huolestuttavia piirteitä seksuaalisessa käyttäytymisessä (2019-)
Lapsille relevantit julk. toimijat laativat toimintasuunnitelmat lapsistrategian tulostavoitteiden saavuttamiseksi (2019)	Ilmaisten koululounaiden kokeilu (1/2020-)				

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Uusi-Seelanti

Tuloksellisuuden raportointi

Lapsistrategiasta vastaava lapsiasioiden ministeri valmistelee vuosittain raportin, jossa kuvataan lapsistrategian tuloksellisuutta.

- Raportti esitellään parlamentille ja se julkaistaan sähköisesti.
- Raportointi perustuu 36 strategian seuranta varten määritettyyn indikaattoriin sekä strategian sisältämien toimenpiteiden seuranta- ja arviointitietoihin.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Uusi-Seelanti

Strategian arviointi

Lainsäädäntö edellyttää, että strategia päivitetään kolmen vuoden välein.

- Tässä yhteydessä tulee kertoa, mitä toimenpiteitä hallitus on toteuttanut edellisen päivityksen jälkeen.
- Lisäksi tulee eritellä, missä määrin hallitus on pyrkinyt arvioimaan toimenpiteiden tehokkuutta.
- Osana strategian toimeenpanoa toteutettavia uusia politiikkatoimenpiteitä tulee systemaattisesti seurata ja arvioida.

Lapsivaikutusten arviointi- Uusi- Seelanti

Lapsivaikutusten arviointityökalu valmistui vuonna 2018.

- Sen laatimisesta on vastannut sosiaaliasioiden kehittämisen ministeriö (Ministry of Social Development)

Sen toimeenpanoa ja käyttöä hallinnossa tuetaan myös tuoreen, elokuussa 2019 julkaistun Lasten ja nuorten hyvinvoinnin strategian kautta

- Lapsivaikutusten arviointityökalun käyttöä aiotaan edistää osana strategian toimeenpanoa.

**Improving the wellbeing of children
and young people in New Zealand**

Child Impact Assessment Guide

New Zealand Government

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala ja sisältö – Uusi-Seelanti

Lapsivaikutusten arviointimalli on kehitetty julkisen sektorin käyttöön erityisesti keskushallintotasolla.

- Työkalua voivat kuitenkin keskushallinnon ohella hyödyntää muutkin toimijat, kuten kolmas sektori ja paikallishallinto.
- Sitä on tarkoitus hyödyntää niin lainsäädäntöön kuin laajemmin lapsiin ja nuoriin liittyvien politiikkatoimien valmistelun sekä palvelujen kehittämisen yhteydessä (myös budjettipäätösten yhteydessä).

Lapsivaikutusten arviointeja toteuttavat hallinnon virkamiehet politiikka- tai lainsäädännön kehittämisen aikaisissa vaiheissa.

- Sosiaaliasioiden ministeriö (Ministry of Social Development) vastaa työkalun ylläpitämisestä ja levittämisestä julkishallinnon sisällä.

Tavoitteena on tukea julkishallintoa ja muita toimijoita arvioimaan, miten politiikka- tai lainsäädäntöehdotukset vaikuttavat lapsiin ja nuoriin.

- Toisena tavoitteena on tukea Uuden-Seelannin tavoitetta noudattaa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta sekä mahdollistaa sellaisten politiikkatoimien kehittäminen, jotka eksplisiittisesti huomioivat lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset.

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala ja sisältö – Uusi-Seelanti

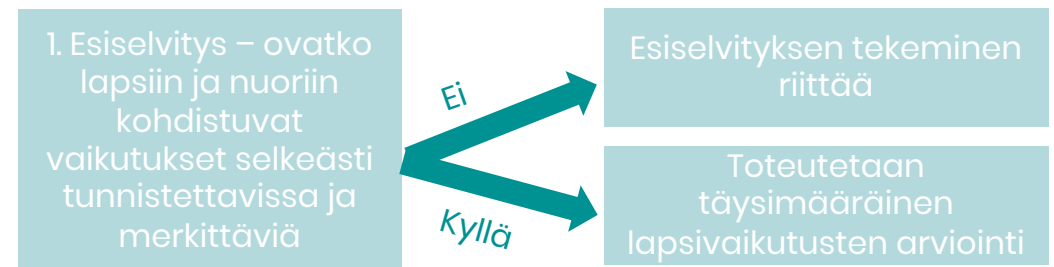
Arviointimallin sisältö

Lapsivaikutusten arviointityökalu toimii siten, että se sisältää esiselvityksen, kolmivaiheisen lapsivaikutusten arviointimallin sekä arvioinnin toteutusta tukevan ohjeen.

- Esiselvitys (screening sheet) auttaa arvioimaan, onko ehdotuksella selkeitä tai merkittäviä vaikutuksia lapsiin ja nuoriin ja siten täyden lapsivaikutusten arvioinnin tarvetta.

Mikäli esiselvityksen perusteella näyttää siltä, että ehdotuksella on merkittäviä vaikutuksia lapsiin tai nuoriin, suosittelee toimintamalli täyden lapsivaikutusten arvioinnin suorittamista.

- Mikäli esiselvityksen perusteella näyttää siltä, että ehdotuksen vaikutukset lapsiin ja nuoriin ovat etäisiä tai vähäisiä, riittää esiselvityksen tekeminen.

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala ja sisältö – Uusi-Seelanti

Lapsivaikutusten arvioinnin työkalu pohjautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloihin.

- Kaikissa lapsivaikutusten arvioinneissa tulisi vähintään arvioida ehdotusta peilaten lapsen oikeuksien sopimuksen pääperiaatteisiin (artiklat 2–6 ja 12).

Opas esittää, että tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia on lasten ja nuorten näkemysten huomioiminen.

- Opas antaa vinkkejä siitä, miten lasten ja nuorten näkemyksiä on mahdollista kerätä.

Lapsivaikutusten arvioinnin työkalun on tarkoitus toimia ”perustyökaluna”, jota kukin virasto ja toimija voi muokata omiin tarpeisiinsa sopivaksi

Sosiaaliasioiden kehittämisen ministeriö ja lapsiasiavaltuutettu kehittävät tällä hetkellä sähköistä oppimismoduulia lasten oikeuksista virkamiehille, jossa ohjataan myös lapsivaikutusten arviointityökalun käyttöön.

- Oppimistryökalun on määrä valmistua vuoden 2019 aikana.

Skotlanti

Lapsistrategian tausta – Skotlanti

Skotlannissa toteutetaan parhaillaan toimenpidesuunnitelmaa lasten ihmisoikeuksien edistämisestä 2018–2021. Valmisteleva vastuutaho on ollut lasten ja perheiden ministeriö.

Lasten ja nuorten laki (2014) velvoittaa Skotlannin ministereitä harkitsemaan, olisiko heidän mahdollista varmistaa tai edistää toimenpiteillä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista Skotlannissa. Jos toimenpiteiden toteuttaminen on heidän harkintansa mukaan perusteltua, tulisi heidän toteuttaa nämä.

Heidän tulee myös lisätä yleistä tietoisuutta ja ymmärrystä lapsen oikeuksista sekä kuulla lapsia ja nuoria. Tämä toimenpideohjelma kuvailee, miten hallitus aikoo toteuttaa lain mukaista velvoitetta edistää lasten ja nuorten oikeuksien toteutumista.

getting
it right
for every child

Progressing the Human Rights
of Children in Scotland:

An Action Plan
2018-2021

SG/2018/267

 Scottish Government
Riaghaltas na h-Alba
gov.scot

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen – Skotlanti

Ministereiden tulee lain mukaan raportoida kolmen vuoden välein, minkälaisilla toimenpiteillä he ovat edistäneet Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia oikeuksia.

- Ensimmäinen raportti edistymisestä julkaistiin loppuvuodesta 2018.

Toimenpidesuunnitelma lasten ja nuorten oikeuksien edistämisestä julkaistiin samanaikaisesti kuin vuosien 2015–2018 kehitystä kuvaava raportti.

- Lapsia ja nuoria koskevan lain ministerien lisäksi myös julkisten virastojen tulee kolmen vuoden välein raportoida, millä tavoin YK:n lapsen oikeuksien sopimus vaikuttaa politiikkatoimenpiteiden ja palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen ja miten ne ovat edistäneet lasten ja nuorten oikeuksia.
- Ensimmäiset virastojen vastuulla olevat raportit julkaistaan vuonna 2020.

Toimenpidesuunnitelman laadintaan tulee lapsia ja nuoria koskevan lain mukaan osallistaa lapsia ja nuoria.

- Heidän näkemyksistään julkaistiin erillisiä raportteja.

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen – Skotlanti

Lasten ja nuorten oikeuksien edistämisen toimenpidesuunnitelma koostuu käytännössä eri hallinnonalojen erillisistä politiikka- ja toimenpideohjelmista, joita aiotaan toteuttaa vuosina 2018–2021.

- Lisäksi toimenpideohjelma sisältää neljä laajempaa teemaa, joita hallitus aikoo edistää vuosien 2018–2021 aikana.
- Hallitus raportoi neljän strategisen osa-alueen edistymisestä vuositasolla.

Vuosien 2018–2021 toimenpideohjelma jakautuu neljään pääteemaan:

1. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteiden inkorporaatio kansalliseen lainsäädäntöön

2. Lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin vaikutusten arviointiprosessin arviointi sekä työkalun käytön edistäminen ja tuki

3. Tietoisuuden kasvattaminen lapsen oikeuksista kaikilla yhteiskunnan sektoreilla

4. Strateginen lähestymistapa lasten ja nuorten osallisuuden valtavirtaistamiseksi läpi yhteiskunnan

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen – Skotlanti

Toimenpideohjelman visiona on, että Skotlanti on maa, jossa lapset tunnustetaan kansalaisina ja jossa heidän ihmisoikeutensa ovat sisäänrakennettuna kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

- Tavoitteena on, että Skotlannissa politiikka, lainsäädäntö ja päätöksenteko huomioivat lapsen oikeudet ja että kaikilla lapsilla on ääni. Lasten tulisi olla voimaantuneita ihmisoikeuksien puolustajia.

Toimenpideohjelman lähtökohtana on, että sen kautta saadaan rakennettua tarvittavat peruspallikat ja vahvistettua rakenteita, jotka auttavat lapsia ja nuoria toteuttamaan ja nauttimaan oikeuksistaan.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Skotlanti

Seuranta ja raportointi

Skotlannissa ministerien tulee lain mukaan raportoida parlamentille kolmen vuoden välein, millä toimenpiteillä he ovat edistäneet tai varmistaneet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vaatimusten toteuttamista Skotlannissa ja miten he ovat lisänneet julkista tietoisuutta ja ymmärrystä lapsen oikeuksista

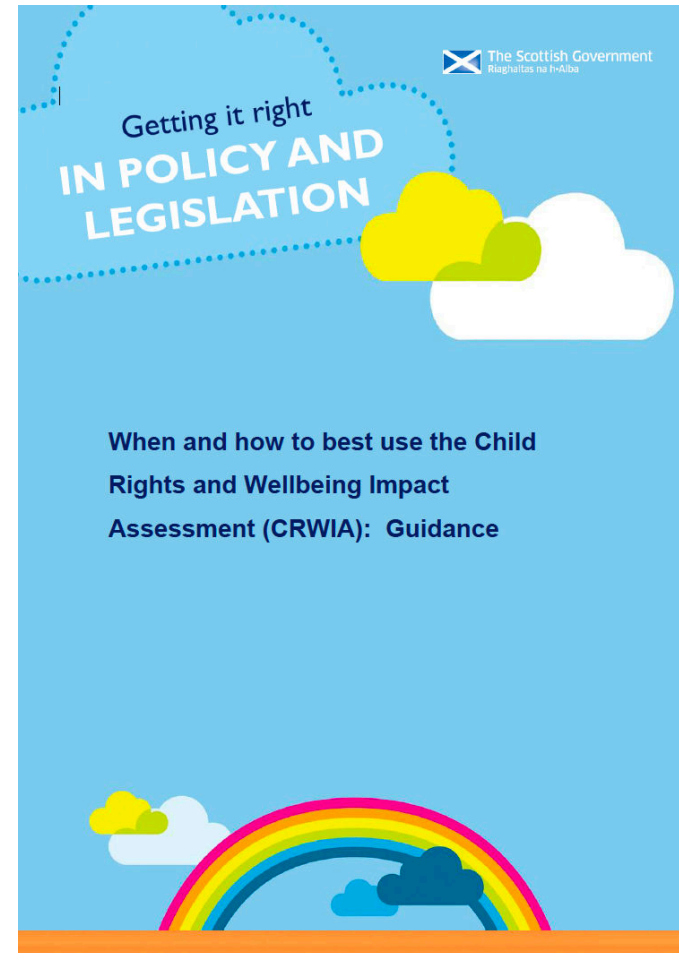
- Raportoinnin yhteydessä tulee esittää suunnitelmat myös seuraavalle kolmen vuoden ajanjaksolle. Ensimmäinen raportti edistymisestä julkaistiin vuonna 2018 ja seuraava raportti julkaistaan vuonna 2021.
- Virastojen tulee lain mukaan myös raportoida kolmen vuoden välein, miten ne ovat itse edistäneet lasten oikeuksien toteutumista ja miten ne aikovat edistää näitä seuraavan kolmen vuoden aikana. Ensimmäiset virastokohtaiset raportit ilmestyvät vuonna 2020.

Lapsivaikutusten arvioinnin tausta – Skotlanti

Skotlannissa on oma Lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin arvioinnin malli – Scottish Child Rights and Wellbeing Impact Assessment Model (CRWIA).

- Mallin käyttö ei ole lakisäätelistä, mutta mallin käyttö on osa Skotlannin hallituksen Lasten ja nuorten lain mukaisten velvollisuuksien toimeenpanosuunnitelmaa.
- Lapsivaikutusten arvioinnit tukevat julkisia toimijoita myös velvoitteessaan raportoida kolmen vuoden välein siitä, miten ne edistävät lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista Skotlannissa.

Malli on julkaistu alun perin vuonna 2015.

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala toteutus – Skotlanti

Skotlannin lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin arviointimalli perustuu toisaalta kansainvälisiin sopimuksiin ja toisaalta kansalliseen lainsäädäntöön ja viitekehykseen lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämiseksi.

- Näitä ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimus, Skotlannin hallituksen lakisääteiset raportointivaatimukset lapsen oikeuksien sopimuksen edistämiseksi sekä Skotlannin oma Getting it Right for Every Child (GIRFEC) – viitekehys.

Oppaan mukaan lapsivaikutusten arvioinnin esiselvitys tulisi toteuttaa kaikissa uusissa lainsäädäntö- ja politiikkahankkeissa, ei vain sellaisissa, jotka selvästi koskevat lapsia ja nuoria.

- Esiselvityksen perusteella arvioidaan tarve täysimääräiselle arvioinnille

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Skotlanti

Esiselvityksen ja arvioinnin toteuttaa ehdotuksen valmisteleva taho, joka voi olla keskushallinnon, alueellisen tai paikallistason toimija.

- Arvioinnin aikana tulee kuulla lapsia ja nuoria ja kerätä muu arviointia varten tarvittava tieto.

Skotlannin hallituksen toteuttamat arvoinnit tulee julkaista sekä kopio niistä tulee toimittaa hallinnon Lasten oikeuksien ja osallistamisen tiimille.

- Julkaisuun liittyvä vaatimus koskee myös esiselvityksiä. Hallinnon Lasten oikeuksien tiimi tukee tarvittaessa asiantuntemuksellaan arviointien toteuttajia.

Vaihe 1 Esiselvitys – yleinen kuvaus ehdotuksesta sekä seuraavien asioiden pohdinta:

- Mitkä osiot ehdotuksessa vaikuttavat alle 18-vuotiaisiin?
- Minkälaisia vaikutukset todennäköisesti ovat?
- Mitä lasten ja nuorten ryhmiä vaikutukset erityisesti koskevat?

Esiselvityksen perusteella päätetään täysimääräisen arvioinnin tarve perustuen kahteen kysymyksen:

- Kuinka tärkeä ja merkittävä ehdotus on?
- Kuinka laajoja tai merkittäviä vaikutuksia sillä on lapsiin ja nuoriin?

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Skotlanti

Toimivuus

Lapsivaikutusten arviointien toteuttaminen on melko säännönmukaistaja osa päivittäistä toimintatapaa kansallisella tasolla, mutta käytäntö ei ole vielä vakiintunut alueellisella ja paikallistasolla.

- Kansallisella tasolla suurin osa toteutetuista lapsivaikutusten arvioinneista toteutetaan tällä hetkellä ehdotusten valmistelun yhteydessä, riittävän aikaisessa vaiheessa.

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Skotlanti

Hiljattain toteutetun, lasten oikeuksien toteutumista edistävän järjestön (Together) ja Edinburghin yliopiston selvityksen mukaan kehityskohteet liittyvät erityisesti :

- Toteutettujen arviointien päivittämiseen ja jälkiarviointien toteuttamiseen
- Lasten diversiteetin huomioimiseen – lapsivaikutusten arvioinneissa havaittiin taipumus käsitellä lapsia yhtenä homogeenisenä ryhmänä.
- Holistisen lähestymistavan ottamiseen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen arviointia tehdessä (kaikkien sopimukseen sisältyvien oikeuksien huomiointi)
- Osallistamisen jatkokehittäminen –esimerkiksi palautteen antamista osallistuneille lapsille siitä, miten heidän näkemyksensä on huomioitu ehdotuksen valmistelussa.
- Lapsivaikutusten arviointiprosessin ulkoinen arviointi riippumattoman paneelin toimesta arviointien laadun varmistamiseksi.

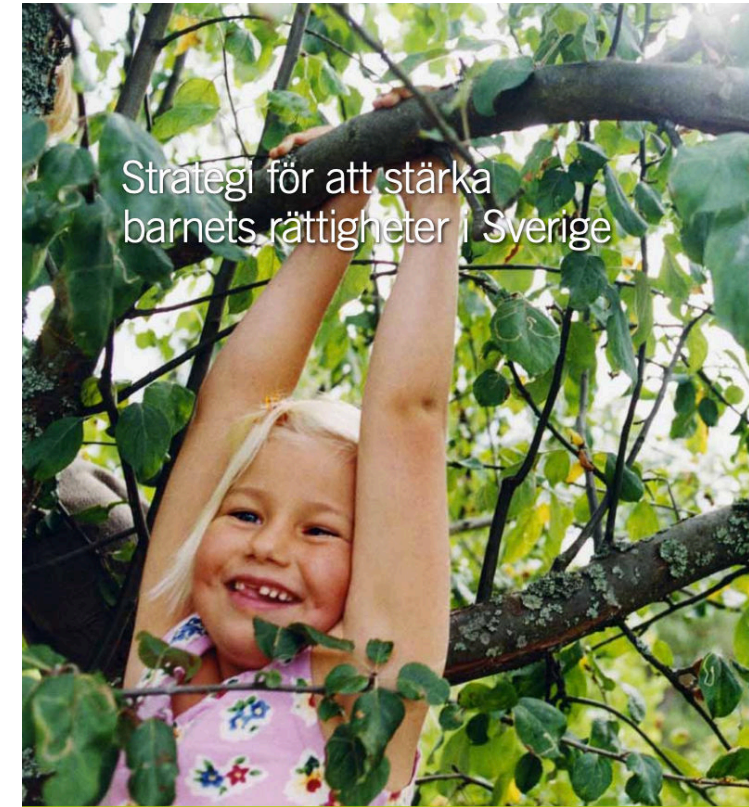
Ruotsi

Lapsistrategian tausta – Ruotsi

Nykyinen lapsen oikeuksien vahvistamisen strategia hyväksyttiin joulukuussa 2010.

- Pohja lapsinäkökulman systemaattiseen huomioimiseen kaikessa päätöksenteossa
- Painopisteinä käytäntö ja lasten osallisuuden vahvistaminen
- Valmistelu: valtioneuvosto ja lapsiasiaivaltuutettu sidosryhmiä kuullen.

Ensimmäinen strategia jo keväällä 1999. Tämän jälkeen säännöllisiä päivityksiä.

Strategi för att stärka
barnets rättigheter i Sverige

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen - Ruotsi

Ruotsin lasten oikeuksien vahvistamisen politiikka ja strategia pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen.

- Lapsen edun ensisijaisuus tulee huomioida kaikessa lapsiin kohdistuvassa päätöksenteossa. Tavoitteena on, että kaikkia lapsia kunnioitetaan ja heillä on mahdollisuus kasvaa turvallisesti, osallistua ja vaikuttaa asioihinsa.
- Lapsinäkökulma: Ennen kaikkia toimia vastuullisten päätöksentekijöiden tulee arvioida, koskeeko toimi lapsia ja jos koskee, millä tavoin. Jos toimi vaikuttaa lapsiin, LOS täytyy huomioida.

Strategia on tarkoitettu hallinnon toimien perustaksi.

- Toimenpiteet vaihtelevat hallinnonaloittain ja -tasoittain yhteiskunnallisten muutosten mukaisesti.
- Toimenpiteitä seurataan säännöllisesti ja arvioidaan tarpeen mukaan, ja strategian painotuksia tarkennetaan tarvittaessa.
- Strategian ajankohtaisuus varmistetaan säännöllisellä uudelleenarvioinnilla ja seurannalla.

Lapsistrategian sisältö ja suhde lapsen oikeuksien sopimukseen - **Ruotsi**

- 1. Kaikki lapsiin vaikuttava lainsäädäntö sovitetaan yhteen LOS:n kanssa**
- 2. Fyysistä ja henkistä koskemattomuutta kunnioitetaan kaikissa tilanteissa**
- 3. Lapsille annetaan mahdollisuus ilmaista kantansa heitä koskevissa asioissa**
- 4. Lapset saavat tietoa oikeuksistaan ja siitä mitä ne tarkoittavat käytännössä**
- 5. Vanhemmat saavat tietoa lapsen oikeuksista ja heille tarjotaan tukea vanhempina olemiseen**
- 6. Päittäjien ja ammattilaisten pitää olla tietoisia lasten oikeuksista ja käyttää tätä tietoa tarvittaessa**
- 7. Yhteistyötä eri ammattikuntien välillä vahvistetaan lapsen oikeuksien vahvistamiseksi**
- 8. Nykytieto lasten elinoloista muodostaa pohjan lapsiin vaikuttaville päätöksille**
- 9. Lapsiin vaikuttavia päätöksiä ja toimia seurataan ja arvioidaan lapsen oikeuksien näkökulmasta**

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Ruotsi

Lapsistrategiaa toteutetaan poikkihallinnollisesti keskushallinnossa, lääneissä ja kunnissa.

Keskushallinnon lisäksi toteuttamista tukevat keskeisinä toimijoina lapsiasiainvaltuutetun toimisto (Barnombudsmannen) sekä kuntien ja läänien liitto SKL.

Lapsiasiainvaltuutetun toimistolla on useita tehtäviä, joita on entisestään lisätty uuden strategian toimeenpanon myötä.

- Seuraa LOS:n tilaa yhteiskunnan eri tasoilla ja edistää sen toteutusta.
- Ylläpitää Max18-tilastopalvelua
- Nostaa esiin epäkohtia ja ehdottaa tarvittavia muutoksia lainsäädäntöön ja asetuksiin.
- Toteuttaa vuosittain temaattisen raportin, jossa tuodaan esiin lasten oikeuksien tilaa ja suosituksia.
- Vuodesta 2017 lähtien erityistehtävänä ”osaamisloikka” ja mandaatti levittää tietoa kunnille ja alueille.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) vahvistaa lapsen oikeuksien toteutumista kunnissa.

- Erityistehtävänä on ollut vuodesta 2011 lähtien lapsen oikeuksien vahvistaminen kunnissa.
- Julkaisee tukevia materiaaleja, kuten oppaita vaikutusten arvioinnista, lapsen edun arvioinnista tai lapsibudjetoinnista sekä tuottaa tutkimustietoa työn tueksi.
- On toteuttanut seurantakyselyjä LOS:n implementoinnista kunnille vuosina 2011, 2013, 2016 ja 2019.
- Ylläpitää alueiden ja kuntien lasten oikeuksien verkostoja, joissa eri tahot voivat jakaa hyviä käytäntöjä ja oppia toisiltaan.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Ruotsi

Painopiste on tällä hetkellä lainsäädännön yhteensovittamisessa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta vastaavaksi. Muita ajankohtaisia ja merkittäviä toimenpidekokonaisuuksia ovat lainsäädäntöön ja lapsen oikeuksiin liittyvän osaamistason nostaminen sekä tiedon levittäminen

Lapsen oikeuksien sopimus inkorporoidaan Ruotsin laiksi 1.1.2020.

- Ruotsin lakien yhteensopivuutta lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa on tarkasteltu säännöllisesti.
- Viimeinen selvitys lapsiin kohdistuvista päätöksistä (2016, erityisryhmillä): Vaikka lainsäädännössä mainittaisiin erikseen lapsen edun ensisijaisuus ja oikeus esittää näkemyksensä, juuri näissä teemoissa havaittu puutteita.
 - Lapsen edun ensisijaisuutta on tulkittu enemmän yleisellä tasolla kuin yksilöllinen tilanne huomioiden.
 - Ei ole mahdollista tulkita, miten lapsen etu on suhteutettu muihin etuihin päätöksessä.
 - Lasten kuulemisen osalta usein keskusteluja ei käydä lainkaan tai ne käsittelevät epärelevantteja asioita päätöksenteon kannalta. Lapsia ei usein myöskään nähdä tasaveroisina oikeuksien haltijoina suhteessa aikuisiin.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Ruotsi

Inkorporoimisen hyötyjä:

1. Selkeyttää lapsen oikeuksien sopimuksen tulkintaa ja käytettävyyttä kaikilla lain tasoilla
2. Poliittinen viesti lapsen oikeuksien turvaamisesta
3. Levittää tietoa lapsen oikeuksista

Keskeinen haaste on tulkinnanvaraisuus ja ennakkotapausten puuttuminen.

LOS eroaa tyyliltään ja oikeuskäytännöltään Ruotsin lainsäädännöstä. Vastaavaan yhteensovittamiseen on kuitenkin totuttu aiemmin EU- ja kansainvälisen lain kautta.

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Ruotsi

Nykyisen hallituksen toimenpiteitä:

- 1. Lainsäädännön jatkokartoitus** (valmis viim. 11/2020)
- 2. Opastusta lain tulkinnasta ja hyödyntämisestä.**
Tavoitteena on lisätä tietoisuutta lapsen oikeuksien sopimuksesta ja lapsen oikeuksista lainkäytössä.
- 3. Osaamisloikka** (Kunskapslyft). Lapsiasiainvaltuutetun tehtäviin on vuodesta 2017 kuulunut kuntien ja aluevaltuustojen tukeminen käytännön työssä. Keväällä 2019 toiminta laajennettiin kattamaan 16 eri viranomaista.
- 4. Muun lainsäädännön transformaatiota jatketaan**
- 5. Dialogia kansalaisyhteiskunnan kanssa jatketaan**
- 6. Uusi käänös lapsen oikeuksien sopimuksesta**
(Lähde: Socialdepartementetin esitys SKL:n verkostolle 3/2019)

”Osaamisloikan ulottaminen oikeusjärjestelmään ja alueiden hallintoon on äärimmäisen positiivista. Lasten tilannetta pitää ylipäätään vahvistaa.”

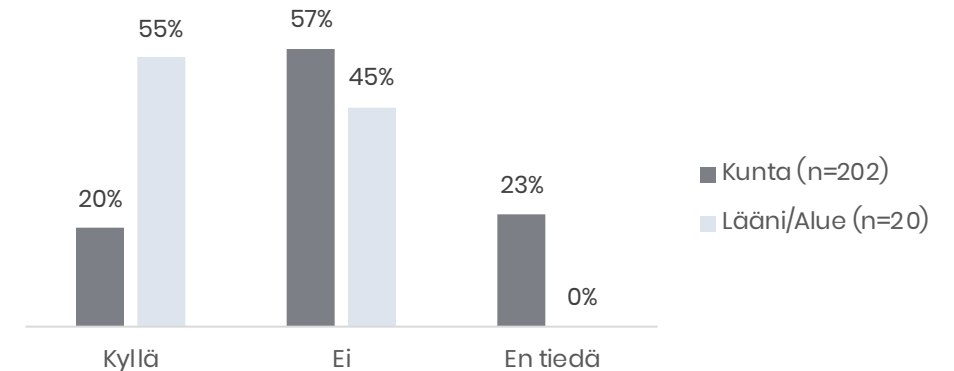
– Tasa-arvoministeri Åsa Lindhagen

Lapsistrategian toteutus ja toimivuus – Ruotsi

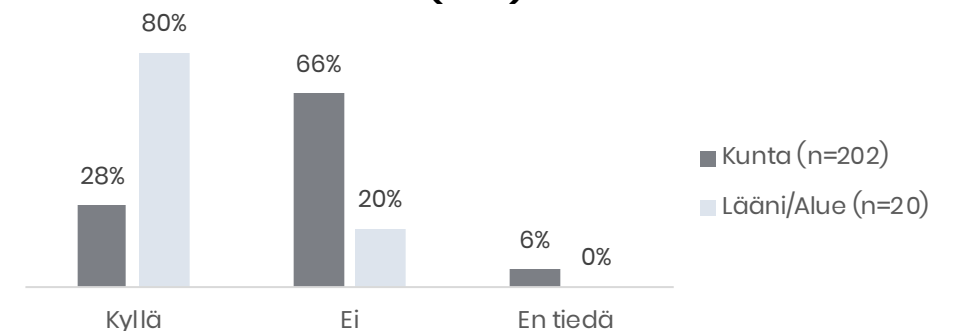
Vain viidesosa Ruotsin kunnista on tehnyt valtuustopäätöksen kansallisen lapsistrategian mukaisesta työskentelystä. Kunnat ovat alkaneet työskennellä strategisesti, mutta pelkona on ettei osaaminen riitä lapsen edun toteutumiseen ja keskustelu ajautuu sivuraiteille.

Lapsiasioita koordinoivien henkilöiden määrä kunnissa on kasvussa. Usein tehtävät voivat kuulua myös esimerkiksi terveysasioiden parissa työskenteleville virkamiehille. Vuonna 2016 16 prosentissa vastaajakunnista koordinaatiotyöhön oli osoitettu lisäksi erillisiä taloudellisia resursseja. (SKL 2017.)

Päätös valtuustossa työskennellä lapsen oikeuksien vahvistamisen strategian mukaisesti (2016)

Onko nimitetty vastuuhenkilö koordinoimaan LOS:n implementointia? (2016)

Lapsivaikutusten arvioinnin tausta – Ruotsi

Ruotsissa lapsivaikutusten arviointi linkittyy tiiviisti lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoon.

- Ennen jokaista päätöstä tulisi huomioida, koskeeko päätös lapsia ja millä tavoin. Jos vaikutuksia on, ne tulee huomioida.
- **Seuranta tulee toteuttaa lapsen näkökulmasta ja perustuen lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteisiin.** Tämä vaatii osaamista sekä aktiivista ja systemaattista osaamisen kehittämistä erityisesti kuntatasolla, jossa tehdään yksittäistä lasta koskevia päätöksiä.

Lapsiasiainvaltuutetulta malli vaikutusten arvioinnista paikallisten toimijoiden tueksi ensimmäisen kerran vuonna 2001. Tämän jälkeen mallia on kehitetty ja täsmennetty systemaattisesti.

- Käytännössä käytössä ei ole vain yhtä mallia, vaan kunnilla on erilaisia ratkaisuja, joita tuetaan.
- Kuntien ja läänien liiton kanssa on tehty järjestelmällistä yhteistyötä vuodesta 2010 lähtien.

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala ja sisältö – Ruotsi

Nykytieto lasten elinoloista muodostaa pohjan lapsiin vaikuttaville päätöksille

- Sopivien toimenpiteiden toteuttamiseen ja painotuksien määrittelyyn tarvitaan hyvää tietoisuutta lasten elinoloista paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla kaikilta elämän alueilta
- Lasten omat näkemykset ovat ensisijaisia
- Yhteistyö ja koordinaatio ovat tärkeitä kokemusten jakamisessa, koska ne mahdollistavat vertailun eri toimijoiden tiedoilla.

Lapsiin vaikuttavia päätöksiä ja toimia seurataan ja arvioidaan lapsen oikeuksien näkökulmasta

- Lapsen edun toteutuminen vaatii jatkuvaa päätösten seurausten analysointia sekä lapsivaikutusten ennakko- ja jälkiarviointeja.
- Lapsiin kohdistuvat päätökset ja muut toimenpiteet yksittäisen lapsen näkökulmasta ja lasten näkökulmasta yleisesti.
- Seurannalla pystytään tunnistamaan lasten oikeuksien vahvistamiseen tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimenpiteet.

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellusala ja sisältö – Ruotsi

Lapsiasiainvaltuutetulle kuuluu LOS:n toteutumisen systemaattinen seuraaminen ja arviointi.

- Tässä yhteydessä myös lasten on tärkeää tulla kuulluiksi.
- Lapsiasiainvaltuutettu tukee kuntia ja viranomaisia sekä teoreettisilla että käytännön työkaluilla. Käytössä olevia työkaluja ovat mm. lapsivaikutusten arvioinnin malli, lapsivaikutusten tarkistuslista ja erilaiset budjettityökalut.

Systemaattinen seuranta – Max18

- Sisältää laajasti eri hallinnonalojen tilastoja, jotka lapsiasiainvaltuutettu ja tilastokeskus käsittelevät ja päivittävät.

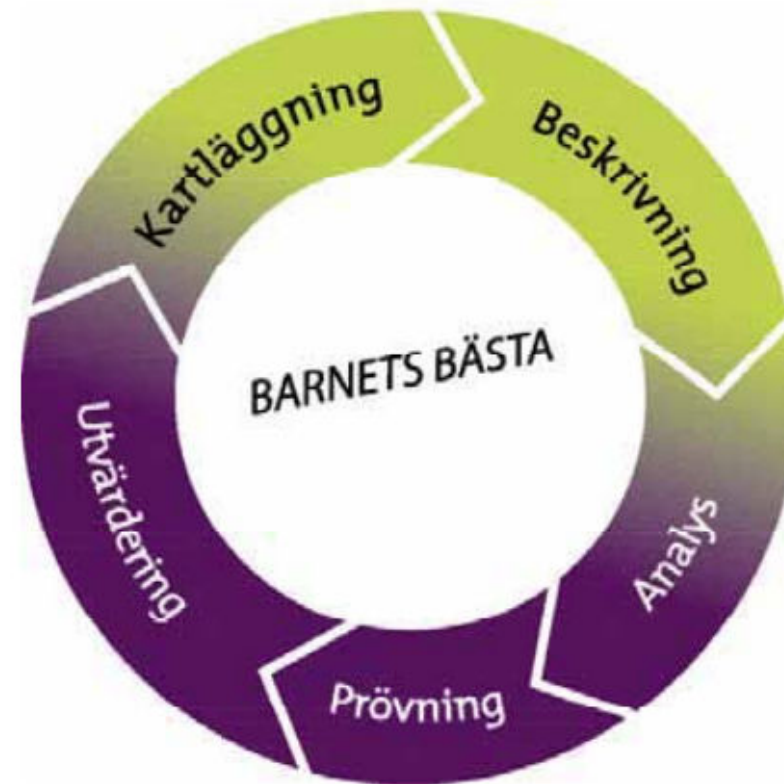
Osallistamisen työkalu Unga direkt

- Verkkopalvelu lasten ja nuorten kuulemiseen joko suoraan tai epäsuorasti. Lapset ovat parhaita asiantuntijoita asioihinsa liittyen.
- Interaktiivinen alusta tarjoaa syvemmän mahdollisuuden kartoittaa näkemyksiä ilman, että aikuisen omat mielipiteet tai arvot vaikuttavat tulokseen.

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Ruotsi

Lapsivaikutusten arvioinnin sovellettavaksi tarkoitettu esimerkkimalli sisältää viisi osaa:

1. Kartoitus
2. Kuvaileminen
3. Analyysi
4. Testaaminen ja päätöksenteko
5. Vaikuttavuuden arviointi

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Ruotsi

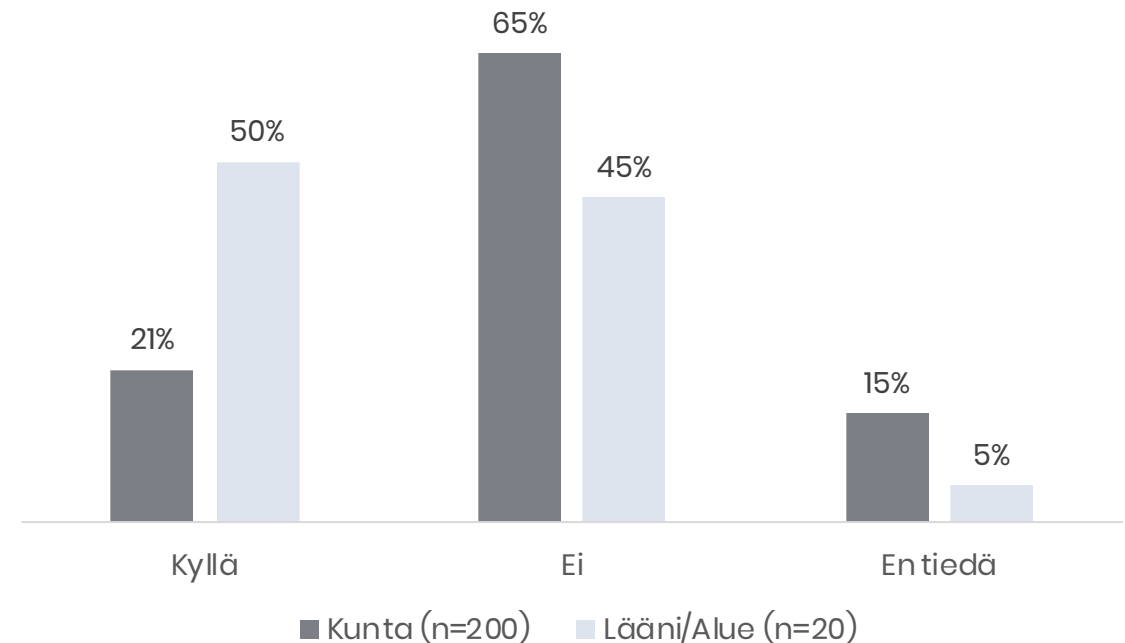
1. Kartoitus
Mistä, miten ja minkälaista tietoa on saatavilla? Mitä tarvitaan lisää? Mitä pitää erityisesti huomioida? Lasten kuuleminen.
2. Kuvaileminen
Kerätyn tiedon jäsentäminen ja päätöksen kontekstin muodostaminen. Miten päätös suhteutuu lakeihin ja lapsen oikeuksien sopimukseen? Miten ja keihin lapsiin vaikutukset kohdistuvat?
3. Analyysi
Yksityiskohtainen tarkastelu ehdotuksen tavoitteesta ja vaikutuksista. Ylittävätkö hyödyt haitat? Mitä kaikkea tulee huomioida? Onko jokin oletus muuttunut kerätyn aineiston perusteella? Miten faktoihin pohjautuvat arviot suhteutuvat Lapsen oikeuksien sopimukseen?
4. Testaaminen ja päätöksenteko
Kokonaisarvio kaikista edellisissä vaiheissa esiin nousseista tekijöistä, jotka vaikuttavat lapsen etuun. Päätöksen tulee perustua kerättyyn tietoon.
5. Vaikuttavuuden arviointi
Millaisia vaikutuksia päätöksellä todellisuudessa oli, ja miten ne suhteutuivat tehtyyn ennakoarviointiin? Saavutettiin odotetut vaikutukset? Arvioimalla tehtyjä päätöksiä organisaatio oppii valmistelemaan seuraavat päätöksensä entistä paremmin. Myös tässä vaiheessa on syytä kuulla päätöksen kohteita – lapsia.

3.2 Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Ruotsi

Seurantatutkimuksen perusteella kasvava määrä kuntia toteuttaa lapsivaikutusten ennakoarviointeja vähintäänkin tarkistuslistoihin pohjautuen.

- Viidennes kunnista toteuttaa arviointeja, joskaan niiden laadusta ei ole tarkempaa tietoa. Lisäksi erilaiset toimijat kuten kirkko ja urheilujärjestöt tekevät arviointeja. (Enkätredovisning 2016.)

Poliittinen päätös lapsivaikutusten arvioinnin (vähintään check list) tekemisestä (2016).

Lapsivaikutusten arvioinnin toteutusprosessi ja toimivuus – Ruotsi

Yhteistyötä eri ammattikuntien välillä vahvistetaan lapsen oikeuksien vahvistamiseksi

- Lapsivaikutusten arviointia tulisi strategian mukaisesti toteuttaa kaikilla hallinnon tasoilla.
- Lasten oikeuksien holistinen toteutuminen edellyttää kaikkien eri toimijoiden yhteistyötä sekä toimenpiteiden jakamista.
- Kunnat ja aluevaltuustot ovat keskeisiä toimijoita lapsen yksilöllisen edun kannalta, sillä ne tekevät päätöksiä esimerkiksi erityistarpeista tai haavoittuvassa asemassa olevien tilanteista.

SKL ylläpitää alueiden ja kuntien lasten oikeuksien verkostoja, joissa eri tahot voivat jakaa hyviä käytäntöjä ja oppia toisiltaan mm. vaikutusten arvioinnista ja päätöksien tietopohjasta.

- SKL:n alueiden verkosto on ollut olemassa noin vuodesta 2000, ja siihen kuuluvat kaikki alueet.
- Kuntien verkosto perustettiin vuonna 2016, ja siihen kuuluu 26 kuntaa. Osallistumisen ehtoina mm. valtuuston päätös lapsen oikeuksien edistämisestä, riittävä toimivaltuus ja tulosten raportoiminen poliittisille toimijoille.

Yhteenveto ja opit Suomelle

Keskeiset opit Suomelle

- 1. Lapsistrategian ja lapsivaikutusten arvioinnin yhteen kytkeminen.** Lapsivaikutusten arvioinnilla on kaikissa tämän selvityksen tarkastelumaissa tiivis kytkös lapsistrategiaan. Lapsivaikutusten arviointi sisältyy tarkastelumaissa joko lapsistrategioiden toimeenpanosuunnitelmiin tai sitä hyödynnetään työvälineenä lasten oikeuksien edistämisessä ja tehdystä yöstä raportoitaessa. Lapsivaikutusten arviointi toimii siten sekä strategioiden toimeenpanon että seurannan keskeisenä työkaluna.
- 2. Laaja tietopohja ja osallistaminen.** Lapsistrategioiden valmisteluun on osallistettu kaikissa tarkastelun kohteena olleissa maissa laajasti eri toimijoita (lapsia, vanhempia sekä asiantuntijoita). Laajan osallisuuden toteutuminen on ollut tärkeää paitsi sisällöllisesti, niin mahdollisimman vahvan julkisen mandaatin näkökulmasta. Lisäksi strategioiden laadinnan pohjana on ollut systemaattinen katsaus olemassa olevaan tieteelliseen ja muuhun lapsen oikeuksien toteutumista ja hyvinvointia koskevaan tietoon.

Keskeiset opit Suomelle

- 3. Jatkuvasti päivittyvä strategia.** Tarkastelun kohteena olleissa maissa lapsistrategioita päivitetään verrattain tiheästi. Uudessa-Seelannissa ja Skotlannissa velvoite päivittää strategia kolmen vuoden välein sisältyy lainsäädäntöön, millä pyritään varmistamaan strategioiden ajantasaisuus ja vastaavuus kunkin hetken sekä tulevaisuuden tarpeisiin. Ruotsissa vastaavat kirjaukset on sisällytetty itse strategiaan, ja toimenpiteitä on kohdennettu muutaman vuoden välein.
- 4. Toimeenpanoon ja toteutumisen seurannan vastuiden selkeä määrittely.** Ruotsissa lapsiasiainvaltuutetulla on laaja vastuu lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanon tukemisesta ja seurannasta. Uudessa-Seelannissa strategian valmistelusta ja toimeenpanosta on vastannut Uuden-Seelannin pääministerin kabinetti. Kabinettiin perustettiin tätä varten Lasten hyvinvoinnin ja köyhyyden vähentämisen osasto ja työtä johtaa pääministeri, joka toimii pääministerin tehtävän ohessa lapsiköyhyyden vähentämisen ministerinä, ja lapsiasioiden ministeri. Skotlannissa vastuu on erikseen laissa määritelty kaikille ministereille, jotka kukin raportoivat omalta osaltaan strategian toimeenpanosta parlamentille.

Keskeiset opit Suomelle

- 5. Kaksi aikajännettä.** Strateginen tavoitteenasettelu tapahtuu pitkällä – hallituskaudet ylittävällä – aikajänteellä, mutta samanaikaisesti strategiaa toimeenpannaan ja seurataan lyhyemmän aikavälin mittareilla, indikaattoreilla ja käytännön toimeenpanosuunnitelmillä.
- 6. Vastuuministeri(e)ille velvollisuus raportoida eduskunnalle strategian edistymisestä.** Lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklan mukaisen lapsen edun toteutuminen vaatii jatkuvaa päätösten seurausten analysointia sekä lapsivaikutusten ennako- ja jälkiarviointeja. Tämä koskee sekä lapsiin kohdistuvia päätöksiä että muita toimenpiteitä yksittäisen lapsen näkökulmasta ja lasten näkökulmasta yleisesti. Seurannalla pystytään tunnistamaan lasten oikeuksien vahvistamiseen tarvittavat lainsäädäntö- ja muut toimenpiteet. Uudessa-Seelannissa lapsiasioiden ministeri valmistelee vuosittain raportin, jossa kuvataan lapsistrategian tuloksellisuutta. Lisäksi ministeri raportoi vuosittain strategian edistymisestä parlamentille. Skotlannissa ministerien tulee lain mukaan raportoida parlamentille kolmen vuoden välein, millä toimenpiteillä he ovat edistäneet tai varmistaneet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vaatimusten toteuttamista Skotlannissa ja miten he ovat lisänneet julkista tietoisuutta ja ymmärrystä lasten oikeuksista

Keskeiset opit Suomelle

- 7. Arviointien julkaiseminen ja niistä aktiivisesti tiedottaminen.** Skotlannin hallituksen toteuttamat lapsivaikutusten arvioinnit tulee julkaista sekä kopio niistä tulee toimittaa hallinnon Lasten oikeuksien ja osallistamisen tiimille. Julkaisuun liittyvä vaatimus koskee myös esiselvityksiä. Arviointien julkisuus ja niistä aktiivisesti tiedottaminen tukee itsessään lapsistrategian päämäärien toteutusta ja arviointitoimintaa.
- 8. Lapsivaikutusten arvioinnin menettelytapojen suunnittelun sekä hyvien käytäntöjen levittämisen ja ylläpitämisen keskittäminen yhdelle vastuutoimijalle.** Kokonaisvastuu lapsivaikutusten arvioinnin menettelytapojen suunnittelusta ja toimeenpanon tuesta on tarkastelumaissa keskitetty lähtökohtaisesti yhdelle toimijalle. Lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisen tueksi on laadittu lomakkeita ja oppaita, ja eri toimijat tukevat arvioijia mallien kehittämisessä. Lapsivaikutusten arvioinnin muodostuminen systemaattisesti hyödynnettäväksi työkaluksi edellyttää virkamiesten tietoisuuden kasvattamista lapsen oikeuksista sekä lapsivaikutusten arvioinnista. Tätä toteutetaan eri maissa eri tavoin, mm. sähköisiä oppimismoduuleita kehittämällä. Myös lapsistrategioiden tai lainsäädäntöön pohjautuvien lapsen oikeuksien edistämisen velvoitteiden nähdään itsessään kasvattaneen yleistä tietoisuutta lasten oikeuksista.